

110. rocznica urodzin Czesława Miłosza

Jeden z najwybitniejszych polskich poetów, eseista, prozaik, laureat literackiego Nobla w 1980 r. i wielu prestiżowych nagród przyszedł na świat 30 czerwca 1911 r w litewskich Szetejniach. W środę (30.06) mija 110 lat od urodzin Czesława Miłosza.

Czesław Miłosz wychowywał się na terenach dawnego Księstwa Litewskiego, które wraz ze swą wielokulturową i tolerancyjną atmosferą, wywarło decydujący wpływ na twórczość poety. On sam często odwoływał się do wspomnień z dzieciństwa (Dolina Issy). Inspirację stanowiło dla niego zarówno spokojne życie na wsi, jak i szalone podróże z ojcem. Ogromny wpływ na poetę wywarły także wydarzenia historyczne, których był świadkiem: rewolucja październikowa i wojna polsko-bolszewicka. Miłosz studiował na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, najpierw polonistykę na Wydziale Humanistycznym, po krótkim czasie przeniósł się na Wydział Nauk Społecznych, by studiować prawo. Zadebiutował w 1930 na łamach uniwersyteckiego pisma „Alma Mater Vilnensis” wierszami *Kompozycja* i *Podróż*.

Był członkiem głośnego w Wilnie Akademickiego Klubu Włóczęgów Wileńskich (AKWW). Ponieważ organizacja ta była programowo apolityczna, jego przyjaciółmi w tamtym czasie byli: komunizujący Teodor Bujnicki, Stefan Jędrzychowski, Henryk Chmielewski, przywódca wileńskich narodowców Kazimierz Hałaburda, a także Paweł Jasienica czy znany podróżnik i założyciel AKWW Wacław Korabiewicz. Po wyjściu z AKWW razem z lewicującymi kolegami założył Klub Intelktualistów. Był członkiem i współtwórcą pisma grupy poetów *Żagary*.

II wojna światowa

Po wybuchu II wojny światowej Miłosz udał się na południe kraju. Gdy 17 września 1939 roku ZSRR zaatakował Polskę poeta znajdował się już w Rumunii. Wojska ZSRR zajęły Wilno, a potem przekazały je Litwinom. Miłosz powrócił do rodzinnego miasta, przyjmując obywatelstwo litewskie. Jednak już 14 czerwca 1940 ZSRR wkroczyło na teren Litwy i rozpoczęła się sowiecka okupacja. Opuścił Wilno i przeniósł się do okupowanej przez Niemców Warszawy, gdzie pracował jako woźny w Bibliotece Uniwersyteckiej i uczestniczył w podziemnym życiu literackim. W 1940 r. pod pseudonimem Jan Syruć opublikował tom „Wiersze”.

W styczniu 1945 roku zamieszkał w Krakowie. Brat Andrzej Miłosz, przebywający w czasie okupacji w Wilnie, także czynnie działał w podziemiu polskim. W 1943 roku Andrzej przemycił do Warszawy ukrytych w ciężarówce Seweryna Trossa i jego żonę. Czesław przyjął Trossów, znalazł im kryjówkę i wsparł finansowo. Pomógł także Żydówkom, Felicji Wołkomińskiej, jej siostrze i bratowej, które zbiegły z Warszawy w przededniu powstania w getcie. Trossowie zginęli w powstaniu warszawskim. Wołkomińska przeżyła i w 1957 roku wyemigrowała do Izraela. Za pomoc udzieloną rodzinie Trossów i Wołkomińskich Czesław i Andrzej Miłoszowie zostali uhonorowani w

1989 r. przez Instytut Jad Waszem tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata.

Lata powojenne i „Zniewolony umysł”

Czesław Miłosz po wojnie podjął m.in. pracę w dyplomacji komunistycznego rządu Polski w Stanach Zjednoczonych oraz Paryżu, jako attaché kulturalny. W 1951 poprosił o azyl polityczny we Francji, kiedy w trakcie pobytu w Paryżu zdecydował się pojechać do redaktora „Kultury” Jerzego Giedroycia, prosząc o ukrycie, i zabezpieczenie jego rzeczy do czasu, gdy otrzyma azyl polityczny. Obawiano się bowiem porwania, lub innej formy sabotażu ze strony polskich komunistów. Miłosz mieszkał przez pewien czas w Maisons-Laffitte, co doprowadziło do jego wieloletniej współpracy z tym pismem. Było to jednak powodem skandalu w części polskiej emigracji – przeciwko przyjęciu Miłosza protestowała m.in. redakcja „Wiadomości” Mieczysława Grydzewskiego. Dwa lata później Instytut Literacki Giedroycia wydał *Zniewolony umysł* (1953) – esej skierowany do polskiej emigracji, mający wyrazić mechanizm myślenia człowieka w demokracjach ludowych. Józef Mackiewicz nazwał ją w londyńskim tygodniku „Wiadomości” „wielkim odpompacyjnym myśleniem emigracyjnym”. W następnych latach Instytut Literacki wydał większość dzieł Miłosza, a sam Jerzy Giedroyc przedstawił jego kandydaturę do Nagrody Nobla.

Emigracja

W 1960 Miłosz przeprowadził się do Stanów Zjednoczonych, gdzie wykładał literaturę słowiańską na Uniwersytecie Kalifornijskim w Berkeley, oraz na Harvardzie. Za granicą tworzył głównie poezję, bardzo różnorodną, choć największe uznanie zyskały jego wiersze polityczne (m.in. *Który skrzywdziłeś*). W PRL oficjalnie uznany za zdrajcę i renegata, został uroczyście potępiony przez Związek Literatów Polskich. Do 1980 istniał zapis cenzorski, nie tylko zakazujący publikacji jego utworów, ale nawet wymieniający jego nazwisko.

Książki Miłosza były drukowane w podziemiu, przemykane z zagranicy, a dla nielicznych dostępne w działach prohibitów bibliotek uniwersyteckich. Miłosza odrzucała również część polskiej emigracji, zarzucająca mu początkowe poparcie dla komunistycznych przemian w Polsce i bolszewizm.

Powrót do kraju

Stosunek władz i środowiska emigracyjnego do Miłosza zaczął się zmieniać po 1980 r., kiedy poeta otrzymał literacką nagrodę Nobla za całokształt twórczości. Rok później przyjechał do kraju, gdzie jego utwory zostały już oficjalnie wydane (choć część z nich oceniono, a część mogła się nadal ukazywać tylko w wydaniach podziemnych). Stały się one natchnieniem dla rozwijającej się opozycji politycznej.

W 1993 r. poeta definitywnie przeprowadził się do Polski, gdzie jako miejsce pobytu wybrał Kraków, jak twierdził „najbardziej zbliżony do Wilna”. Mieszkał w Krakowie, na Stradomiu przy ul. Bogusławskiego 6.

Czesław Miłosz zmarł 14 sierpnia 2004 w Krakowie, przeżywszy 93 lata.

oprac. Aneta Kursa

red.: Cezary Rutkowski

